

Rapport fra Tappetårnet

Medlemmer:

Assisterende direktør i region sør Rita Kilvær
Fengselsleder Geir Broen,
Representant for NFF Øystein Øhrling fra Horten fengsel
Forbundsleder for KY Knut-Are Svenkerud
Regiondirektør Asbjørn Roald
Aspirant Stine Berger
Tidligere fritidsleder ved Oslo fengsel Soad Hirkjølen

Sekretær for Tappetårnet:

Førstesekretær i Justisdepartementet / KSF Linn Beate Kaald Thoresen

Innledning

Tappetårnet møttes på Soria Moria i Oslo 3. og 4. mai 2007 for to dager med fritenkning og samtale om fremtidens kriminalomsorg.

Bestillingen var kort og godt "Kriminalomsorgen anno 2020" - hvordan ønsker dere at framtidens kriminalomsorg skal se ut.

Tappetårnet så på hele straffesakskjeden i sitt arbeid og rapporten er delt inn i følgende stadier:

1. Pågripelse og etterforskning
2. Varetekt
3. Domsavgjørelse
4. Straffegjennomføring
5. Løslatelse og oppfølging

Hvert stadiet ble diskutert med utgangspunkt i følgende perspektiver:

- Allmenne rettsfølelse
- Sikkerhet
- Målgruppe
- Organisasjon/administrasjon
- Personal

Vi frigjorde oss fra den reelle ressursituasjonen og ga kriminalomsorgen ubegrensede midler for å kunne drive den ideelle straffegjennomføring.

Målsettingen med forslagene nedenfor er å kunne gi tilpasset straffegjennomføring både for å sikre samfunnets, domfeltes og ansattes sikkerhet og for å sikre at domfelte lever kriminalitetsfritt etter endt straffegjennomføring.

1. Pågripelse og etterforskning

Tappetårnet ønsker et system for obligatorisk kartlegging før dom. Kartleggingen skal ha som mål at domstolen skal kunne idømme rett straffegjennomføringstid.

Kartleggingen skal starte når det foreligger en tiltalebeslutning.

Det skal utdannes kriminalomsorgsfaglige kartleggingskonsulenter. For de som ikke sitter i varetekt skal kartleggingen skje ved at domfelte møter ved den kriminalomsorgsenhet som er nærmest ham/henne og som har slik kartleggingskompetanse.

2. Varetekt

Tappetårnet mener at politiarrestene skal bygges om til varetektsplasser. Politiarrestene finansieres av politietatens budsjett. Disse skal kunne brukes for begge kjønn. Det er kriminalomsorgen som skal ha det faglige ansvaret for varetekten fra pågrepelse til løslatelse. Det er kriminalomsorgen som skal drive disse varetektsplassene. Ansatte skal ha kriminalomsorgsfaglig bakgrunn og spesialiseres på mennesker i akutt krise. Dersom varetekten forlenges utover fire uker skal innsatte overføres til ordinært fengsel.

Tappetårnet vil at varetektssurrogater skal vurderes, særlig for de under 23 år. For unge må barnevernet forpliktes til et nært samarbeid med kriminalomsorgen.

Alle varetektsavdelinger skal bygges om slik at de tilfredsstiller dagens og fremtidens krav til aktivisering og felleskap. De må innredes slik at vi best mulig forebygger skadevirkninger av isolasjon.

I spørsmålet om varetektsinnsatte og domfelte skal sitte sammen etter overføringen var Tappetårnet delt.

3. Domsavgivelse

Tappetårnet mener fremtidens hovedstraffer skal være straffegjennomføringstid og forvaring. Fremtidens straff er frihetsberøvelse, med det så mener vi alle former straffegjennomføring og ikke kun tradisjonell fengselsstraff.

Bøter som hovedstraff skal fjernes fordi bøter betales med ny kriminalitet. Dersom bøter blir stående som hovedstraff skal den subsidiære straffen være straffegjennomføringstid.

Det overlates til Kriminalomsorgen å bestemme innholdet i straffegjennomføringstiden.

4. Straffegjennomføring

a) Individuelle straffer

Etter dom innkalles domfelte til kartlegging til bruk for avgjørelse av straffens innhold. Kartlegging av varetektsinnsatte skjer når dommen er rettskraftig. Kartleggingen skal gi grunnlag for utarbeidelse av en straff som tar vare på samfunnets behov for sikkerhet og som gir domfelte mulighet til å leve kriminalitetsfritt.

Straffegjennomføring kan skje i fengsel (lukket, åpent, overgangsbolig), som samfunnsstraff, promilleprogram, i behandlingsinstitusjon, som elektronisk overvåkning eller andre straffegjennomføringsformer.

Straffegjennomføringsformene skal kunne kombineres. Straffegjennomføringen skal fungere sømløst, uten skott.

Avgjørelsen om straffens innhold skal kunne påklages.

En slik organisering av straffegjennomføringen stiller strenge krav til kriminalomsorgen. Muligheten for å gi individuelt tilpasset straff gjør det nødvendig med tett oppfølging og kontroll av domfelte, særlig når straffen gjennomføres utenfor fengsel. Tappetårnet vil ha rusforbud (narkotikaforbud) under hele gjennomføringen. Tappetårnet vil utvide hjemlene for kontroll. Det skal være kort vei fra brudd til innstramming, og innstramming skal være en administrativ beslutning med vanlig klagerett.

Med slik myndighet følger også muligheten for misbruk. Tilsyn og kontroll med kriminalomsorgen bør legges til et nasjonalt uavhengig organ som for eksempel direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap.

b) Strukturen

Vi vil at det skal opprettes kriminalomsorgssentra. Kriminalomsorgssentrene skal være en totalleverandør av straffegjennomføring. Sentrene skal fungere som mottaksfengsel og inneholde kontorer/møterom til bruk for annen straffegjennomføring. Forvaltningssamarbeidspartnere som NAV, spesialisthelsetjeneste, ruskonsulenter skal være representert i sentrene.

Domfelte skal i hovedsak møte her til straffegjennomføring. Kartleggingen skal kunne skje her og forvaltningssamarbeidspartnere skal forpliktes straks behovet viser seg å være tilstede.

Vi vil ha landsbyfengsler, det vil si straffegjennomføringsinstitusjoner med flere fasiliteter, som butikker og NAV. Landsbyfengsler vil redusere mulighetene for institusjonalisering fordi domfelte får prøve seg i sammenhenger som ligner samfunnet forøvrig.

Tappetårnet mener vi må få en strammere organisasjon for å bedre informasjonsflyten og helhetstenkingen. Tappetårnet vil ha et utskilt direktorat.

Moderne kriminalomsorg krever moderne fasiliteter. Vi mener derfor at bygningsmassen må rustes opp og vi må få en bedre teknisk infrastruktur.

Tappetårnet vil ha kort tid fra dom til gjennomføring av straff. Dette innebærer et kapasitetskrav på maksimum 90 % slik at organisasjonen er mer fleksibel.

c) Forvaring

Tappetårnet ønsker at det i langt større grad skal satses på tilbakeføringsprosessene for forvaringsdømte. I 2020 skal ingen forvaringsdømte løslates direkte fra forvaringsinstitusjoner med høy sikkerhet. Forvaringsdømte skal følge en progresjon i soningen for å motvirke institusjonalisering. Det må pekes ut åpne enheter, landsbyfengsler og overgangsboliger som vil kunne ta i mot disse domfelte. Disse enhetene bør gis spesialkompetanse og ressurser for å ivareta prøveløslatelsesarbeidet opp imot domstolene og kommunene.

d) Rusomsorg under straffegjennomføring

Tappetårnet vil sterkt påpeke at en betydelig andel, hele 6 av 10 innsatte har rusproblemer. Det ligger betydelig samfunnsøkonomi og medmenneskelighet i å gi behandling under straffegjennomføring. Domfelte er tilgjengelig og kan over tid motiveres til å ta imot hjelp. Vi mener derfor at alle som er under straffegjennomføring må være prioritert i behandlingsskø. Der det ligger et fengsel eller et kriminalomsorgssenter skal kommune og stat forpliktes til å avsette konkrete ressurser.

God rusomsorg gjør spesialisering av enkeltenheter nødvendig. Behovet for rask behandling må derfor gå foran nærhetsprinsippet.

Mange instanser er skeptiske til behandling i fengsel som prinsipp. Tappetårnet understreker at det ikke skal være fengselsbetjentene som skal drive med behandling. Psykologer og andre med spesialkompetanse bør være ansatt i fengslene.

e) Kvinner, unge og minoriteter

Tappetårnet mener at kriminalomsorgen skal kunne tilby menn og kvinner likeverdig straffegjennomføring.

Tappetårnet er opptatt av at vi skal ha straffegjennomføring spesielt tilpasset unge lovbyggere. Det vil si at unge lovbyggere skal få straffegjennomføring både individuelt tilpasset og tilpasset aldersgruppen.

Utenlandske innsatte uten noen tilknytning til Norge skal overføres til hjemlandet så fort som mulig dersom de er returnerbare.

Tappetårnet vil at vi kun skal ha et visst antall innsatte med etnisk minoritetsbakgrunn på hver enhet. Det skal være språkopplæring i norsk og tas hensyn til minoritetsrettigheter, i forhold til religionsutøvelse og tilrettelagt mat.

f) Utdanning og kompetanse

I kartleggingen er det vesentlig at det fokuseres på domfeltes kompetanse. Alle må få tilbud om realkompetansevurdering. Domfelte skal få tilpasset opplæring som gir kunnskap samfunnet trenger. Skolens ressurser må økes ytterligere og samarbeidet med kriminalomsorgen må være bygget på et helhetlig tilbud og mulighetene for progresjon.

g) Sikkerhet

For å kunne lage gode sikkerhetsvurderinger er vi avhengig av systemer for informasjonsutveksling mellom alle etatene som er involvert i straffegjennomføringen. Alle som har sin arbeidshverdag i kriminalomsorgen må følge regelverket i institusjonen.

Det er behov for et tettere samarbeid med politiet om etterretning knyttet til innsatte. Informasjonsutvekslingen skal skje begge veier slik at samfunnets sikkerhet blir tilstrekkelig ivaretatt. Tappetårnet anser at trusselvurderinger må gis både til beslutningstager i fengslet og betjenter som har ansvar for den innsatte det gjelder.

Dagens ordning med en avdeling med særlig høy sikkerhet har et for begrenset nedslagsfelt og er svært isolerende. Innsattelse nå krever grunner basert på konkret informasjon. Høyrisiko innsatte som det ikke foreligger slik informasjon om spres og får stor makt i miljøet. Tappetårnet mener at vi må få en spesialisering også innenfor sikkerhet, med egne avdelinger for de høyrisiko innsatte. Disse avdelingene bør gis tilstrekkelig med ressurser til både og ivareta sikkerheten men også drive effektiv påvirkning.

Tappetårnet mener at kriminalomsorgen skal være ledende i teknisk kommunikasjonskontroll. Vi skal ha god bestillerkompetanse, kjøpe riktig og vite hvordan vi bruker utstyret.

h) Hvem satser vi på?

Tappetårnet reflekterte rundt spørsmålet – "hvem satser vi på?" Det har vært slik at alle, også de som har gjort kriminalitet til en profesjon skal ha en skikkelig soningssituasjon, men ikke nødvendigvis satses på.

Tappetårnet stilte spørsmålene: "Skal vi være offensive? Skal vi prøve å satse på alle?"

i) Hverdagen

Tappetårnet mener at aktivitetstilbudet til de innsatte må spres utover døgnet slik at innsattes fritidsaktiviteter er meningsfylte og ikke en arena for kriminalitetspåvirkning.

Fengselsbetjentenes viktigste rolle er samtaler, påvirkning og arbeidet med progresjon i gjennomføringen. For å få tilstrekkelig tid og bredde i dette arbeidet bør betjentene organiseres i team, med en koordinator. Forvaltningssamarbeidspartnerne skal være

tilstrekkelig representert i enhetene. Kriminalomsorgen skal ikke måtte forholde seg til hver enkelt domfelts hjemstedskommune.

Innen 2020 så skal arbeidsstrategien være fullført. Vi må våge å være mer kreative i forhold til arbeidsdrift. Arbeid i straffegjennomføringen må være mer relevant, slik at innsatte i større grad kan gå rett ut i jobb.

j) *Kompetanse*

Tappetårnet vil at Fengselsskolen / KRUS skal bli høgskole og støtter opp om høgskoleutvalgets innstilling. Vi ønsker oss en 3 årlig utdanning med spesialisering i siste året. Det skal være mulig å ta med seg et år fra en annen høyskole hvis det er behov for det faget i kriminalomsorgen. Det er avgjørende at høgskoleordningen kommer på plass for å kunne gi forsvarlig straffegjennomføringstilbud innenfor denne modellen, men også dagens behov tilsier en snarlig omgjøring til høgskole.

Tappetårnet mener at forskningen må bli bedre. Kriminalomsorgen må få mer kunnskap om hva som virker, særlig når en dreier straffegjennomføringen over på individuelle tilbud forpliktes vi til å dokumentere hva vi gjør. Det må også bli større fokus på kvantitative undersøkelser på tilbakefall i de forskjellige straffegjennomføringsformene.

5. Løslatelse og oppfølging

Det viktigste virkemiddelet i løslatelsesprosessen er forpliktende forvaltningssamarbeid fra dag en. På kriminalomsorgssentrene skal det være et servicetorg som vil kunne koordinere tilbudene til domfelte. Individuell plan vil være en integrert del av straffegjennomføringen.

Et fleksibelt straffegjennomføringssystem med gode muligheter for utslusing vil gi en gradvis overgang til samfunnet. Det er viktig for tappetårnet og presisere at oppfølging etter endt straffegjennomføring er samfunnets ansvar og ikke kriminalomsorgens.

Vi skal bruke straffegjennomføringstiden til å gi domfelte bolig, behandling, aktivitet på dagtid og i fritid i nært samarbeid med alle offentlige aktører. En viktig forutsetning for en bedre oppfølging etter endt straffegjennomføring er et nært samarbeid med frivillige organisasjoner og stiftelser.

Tappetårnet ønsker at lovbrutere skal kunne få slettet gjeld etter erstatningskrav hvis de viser evne og vilje til å ta et oppgjør med kriminalitet. Lovlydighet skal lønne seg. Vi mener at lovbrutere skal kunne få nedbetalt gjeld dersom man er i jobb, som en "adferdskonto".